Sharipov Rustam Xusnitdinovich, taniqli adabiyotshunos va huquqshunos olim. Filologiya fanlari doktori (DSc). Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti Jadidshunoslik ilmiy-tadqiqot markazi direktori, Tarjimashunoslik, tilshunoslik va xalqaro jurnalistika oliy maktabi dotsenti.

"Zamon. She'riyat. Uslub" (1992), "Turkiston jadidchilik harakati tarixidan" (2002), "Jadid adabiyotida yangilanish, isloho t va mustaqillik uchun kurash" (2005), "Milliy ozodlik g'oyalari sharq ma'rifatparvarlari talqinida" (hammualliflikda, 2022), "Jadid adabiyotida yangilanish, islohot va mustaqillik uchun kurash g'oyalarining aks etishi" (2023), "E'tiqod va ijod" (2024), "Onado'li va Turkiston: moziyga bir nazar" (2025), "Behbudiy dahosi" (2025) monografiyalari, "O'zbek adabiyoti" (2025), "O'zbek tili" (hammualliflikda, 2025) darsliklari, "O'zbekiston xalqlari siyosiy-huquqiy ta'limotlari tarixi" (2004), "Badiiy tarjima" (2022), "Korrupsiyaga qarshi kurashish sohasida xalqaro standartlar va xorijiy davlatlar tajribasi" (2023) o'quv qo'llanmalari, "Turkiya manzaralari" (1998), "Ahmad Zaki Validiy To'g'on" (1998), "Jadidchilik harakati sarchashmalari" (1999) kabi risolalari hamda o'ndan ortiq yuridik lug'atlari, ikki yuzdan ortiq ilmiy va ommabop maqolalari e'lon qilingan.

Sharipova Xilola Rustamovna, taniqli huquqshunos olima, Toshkent davlat yuridik universiteti Xorijiy investitsiyalar va ta'lim eksporti bo'limi boshlig'i, yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori (PhD).

"Xalqaro texnologiyalar transferining huquqiy tartibga solinishi" (hammualliflikda, 2023), "Dijital devlet yonetisiminin teorik ve hukuki temelleri" (hammualliflikda, 2024, Ankara), "Anglo-sakson huquq tizimida intellektual mulk xuquqini tartibga solish masalalari" (2025) monografiyalari, "Raqamli xalqaro xususiy huquq" (hammualliflikda, 2025), "Ingliz huquqi asoslari" (hammualliflikda, 2025) darsliklari, "Ingliz huquqida intellektual mulk huquqi asoslari" (2024), "Международный коммерческий арбитраж" (2025) o'quv qo'llanmalari, "Milliy qonunchilikdagi asosiy huquqiy tushunchalarning izohli lug'ati" (2021), "Yuridik terminlarning o'zbekcha-turkcha lug'ati" (2022), "Yuridik terminlarning o'zbekcha-ruscha lug'ati" (2025), shuningdek xorijiy va mahalliy nashrlarda o'ttizdan ortiq ilmiy maqolalari e'lon qilingan.

ISBN [illegible]

JADIDCHILIK HARAKATINING MILLIY SIYOSIY-HUQUQIY TA'LIMOTLAR TARIXIDAGI O'RNI

Rustam Sharipov
Xilola Sharipova

JADIDCHILIK HARAKATINING MILLIY SIYOSIY-HUQUQIY TA'LIMOTLAR TARIXIDAGI O'RNI

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI ADLIYA VAZIRLIGI
TOSHKENT DAVLAT YURIDIK UNIVERSITETI

Rustam Sharipov
Xilola Sharipova

JADIDCHILIK HARAKATINING MILLIY SIYOSIY-HUQUQIY TA’LIMOTLAR TARIXIDAGI O‘RNI

Monografiya

Toshkent – 2026

UO‘K: 821.512.133(575.1)
KBK: 83.3 (5 O‘zb)
Sh 54

R.X.Sharipov, X.R.Sharipova
Jadidchilik harakatining milliy siyosiy-huquqiy ta’limotlar tarixidagi o‘rni. Monografiya. – Toshkent: “Legalbox team” nashriyoti, 2026-y. – 228 b.

Mazkur monografiyada Turkiston jadidchilik harakatining milliy siyosiy-huquqiy ta’limotlar tizimida tutgan o‘rni o‘rganilgan. Shu bilan birga, jadid adabiyoti namoyandalarining badiiy asarlari va siyosiy-huquqiy hujjatlari tahlili misolida ularning badiiy-estetik, ijtimoiy-siyosiy, huquqiy va ma’rifiy qarashlari hamda XX asr boshlarida Turkistonda vujudga kelgan tarixiy sharoit, ma’rifatparvarlik va istiqlolchilik harakati sifatida maydonga kelishida manba bo‘lib xizmat qilgan omillar haqida atroflicha ma’lumotlar berilgan.

Ushbu tadqiqot Toshkent davlat yuridik universiteti va Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti professor-o‘qituvchilari hamkorligida Jadidshunoslik ilmiy-tadqiqot markazi tomonidan olib borilgan ilmiy loyiha doirasida amalga oshirildi va nashr etildi.

Mas’ul muharrir:
Baxshillo XODJAYEV,
Toshkent davlat yuridik universiteti rektori,
yuridik fanlar doktori, professor.

Taqrizchilar:
Nafisa ABDULLAYEVA,
Maktabgacha va maktab ta’lim muassasalari rahbar xodimlarining malakasini oshirish va qayta tayyorlash instituti rektori, pedagogika fanlari doktori, professor;

Hulkar HAMROYEVA,
O‘zbekiston davlat xoreografiya akademiyasi professori, filologiya fanlari doktori.

Toshkent davlat yuridik universiteti
Tadqiqot qo‘mitasining 2026-yil 26-yanvardagi 5-son
majlis qarori bilan nashrga tavsiya etilgan

ISBN 978-9910-8269-6-2

© R.X.Sharipov, X.R.Sharipova, 2026
© “Legalbox team” nashriyoti, 2026

MUQADDIMA

Hammamizga yaxshi ma’lumki, jadadchilik harakati, jumladan jadid adabiyoti masalalari mamlakatimiz mustaqillikka erishganidan keyingi yillardagina tadqiq etila boshlandi. Ammo, shuni ham alohida ta’kidlash kerakki, faqat so‘nggi yillarda jadidchilik hodisasini har tomonlama, keng va chuqur o‘rganishga alohida e’tibor qaratildi. Jumladan, mamlakatimiz Prezidenti Shavkat Miromonovich Mirziyoevning tashabbuslari bilan xorijiy ekspertlar ishtirokida bir qator xalqaro ilmiy-amaliy anjumanlarning o‘tkazilishi, jadid bobolarimizning tanlangan asarlari chop etilishi, qator monografiya va ko‘plab ilmiy maqolalarning e’lon qilinishi fikrimizning dalilidir.

Shu o‘rinda tabiiy bir savol tug‘iladi: nima uchun aynan hozir, aynan so‘nggi yillarda jadidchilik mavzusi jamiyatimizning diqqat markazida bo‘lib qoldi? Nima sababdan jadidchilik harakati, jumladan jadid adabiyoti masalalariga e’tibor bunchalik ortdi?

Fikrimizcha, mamlakatimizda bugungi kunda barcha sohalarda amalga oshirilayotgan tub islohotlar, shakllanayotgan fuqarolik jamiyati hamda Yangi O‘zbekiston konsepsiyasining diqqat markazi va zamirida aynan bundan 100 yillar muqaddam jadid bobolarimiz ilgari surgan milliy uyg‘onish, maorif islohoti, milliy qadriyatlarni asrab-avaylashga qaratilgan g‘oyalar o‘z aksini topgan. Shu bilan birga, jadid bobolarimiz tomonidan o‘z asarlarida ilgari surilgan ma’naviy-ma’rifiy va siyosiy-ijtimoiy g‘oyalar o‘sha davrda Turkistonda inqirozga uchrayotgan davlatchilik tizimini asrab qolish, xalqni bilimsizlik va qashshoqlik domidan saqlab qolish uchun yagona to‘g‘ri yo‘l bo‘lganligini davrning o‘zi isbotlab turibdi. Shu sababdan, ularning badiiy-estetik shaklga kirgan g‘oyalari bugungi kunda ham o‘z ahamiyatini yo‘qotgani yo‘q.

Darhaqiqat, jadidchilik harakati nihoyatda serqirra va murakkab jarayon. U tafakkurimizning tarixiy, badiiy-estetik, falsafiy va siyosiy-ijtimoiy qatlamlarini o‘zida qamrab oladi. Bugungi kunda olib borilayotgan tadqiqotlarda jadid yozuvchilarining ijodiy va siyosiy-ijtimoiy faoliyatini uzviy bog‘liqlikda kuzatishga, dunyoqarashida aks

Ўзбекистон тарихи: янги нигоҳ. Жадидлар ҳаракатидан миллий мустақилликка қадар (давра суҳбати материаллари). – Тошкент: Элдинур, 1998.

Ўзбекистон тарихининг долзарб муаммоларига янги чизгилар (даврий тўплам, №2). – Тошкент: Шарқ, 1999.

Ўзбекистонда ижтимоий-фалсафий фикрлар тарихидан лавҳалар (М.М.Хайруллаев таҳрири остида). – Тошкент: Ўзбекистон, 1995.

Ўзбекистоннинг янги тарихи.1-китоб. - Тошкент: Шарқ, 2000.

MUNDARIJA

Muqaddima 3

1-BOB. TURKISTONDA JADIDCHILIK HARAKATINING VUJUDGA KELISHI VA SHAKLLANISHI

1-fasl. Tarixiy sharoit va jadidchilik harakatining ba'zi manbalari 9

2-fasl. Jadidchilikning milliy ildizlari 28

3-fasl. Jadidlarning ichki va tashqi muxoliflarga qarshi kurashi 38

II BOB. JADIDLARNING MAKTAB, OILA VA DAVRNING MUHIM IJTIMOIY MASALALARIGA MUNOSABATI 59

1-fasl. Jadidlar va maktabning jamiyatdagi o'rni 61

2-fasl. Jadidchilik va oilaning huquqiy asoslari 72

3-fasl. Ijtimoiy-iqtisodiy masalalar va siyosiy kurash 87

III BOB. JADIDCHILIK HARAKATINING SIYOSIY-HUQUQIY DASTURLARI 105

1-fasl. Abdurauf Fitratning siyosiy-ijtimoiy va huquqiy qarashlari . 107

3-fasl. Mahmudxo'ja Behbudiy va Abdurauf Fitrat tomonidan tuzilgan huquqiy hujjatlar 155

IV BOB. TURKISTONDAGI YANGI DAVLAT TIZIMI JADIDLAR TALQINIDA 172

1-fasl. Yangi davlatning huquqiy asoslarini yaratish yo'lida 174

2-fasl. Yangi davlat huquqiy asoslarining "Turkiston adami markaziyat" maromnomasida shakllanishi 193

Xulosa 217

Tavsiya etilgan adabiyotlar ro'yxati: 224